Misna szövegolvasás

10. *Tohorot rend, Kelim traktátus*: *rituális tisztaság*

Biró Tamás

biro.tamas@btk.elte.hu, http://birot.web.elte.hu/

2018. december 12.

Praktikus dolgok *(ismétlés)*

- A kurzus honlapja: http://birot.web.elte.hu/courses/2018-Misna/
  http://birot.web.elte.hu/Misna *(a félév végéig)*

Kérdés az előző heti prezentációval kapcsolatban?

- Sillabusz: http://birot.web.elte.hu/courses/2018-Misna/Misna-2018.pdf

- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu , birot@birot.hu
  http://birot.web.elte.hu/, http://www.birot.hu/

- Fogadóóra: szerda 13.45-14.30 + emailes egyeztetés alapján.

- Elmaradó óra jom kippur miatt: szeptember 19. *(pótlás?)*

A *Misna* szerkezete *(ismétlés)*

- Hat rend (*szeder,* סדר)

1. *Zeraim*	('magvak')	4. *Nezikin*	('károk')
2. *Moed*	('ünnep, idő')	5. *Kodasim*	('szentségek')
3. *Nasim*	('nők')	6. *Tohorot*	('tisztaság[ok]')

- 63 traktátus (*maszekhet / maszekhta,* מסכת / מסכתא)
- 525 fejezet
  (*perek,* פרק)
- 4224 misna משנה
  (kisbetűvel!)

FACTSHEET: *Tohorot rend*

- Rend (*szeder*): *Tohorot* ('tisztaság[ok]', a Misna 6. rendje)
- Traktátus *(maszekhet):* 12 traktátus

Kelim,	*Oholot,*	*Negaim,*
Para,	*Tohorot,*	*Mikvaot,*
Nidda,	*Makhsirin,*	*Zavim,*
Tevul jom,	*Jadajim,*	*Ukcin*

- Fejezetek száma: 126 (!) fejezet
- Fő téma: rituális tisztaság
- Tórai forrás, alapszöveg, háttér: bőséges.

Palesztinai Talmud és Babilóniai Talmud

Misna	Toszefta	Palesztinai Talmud (Jeruzsálemi Talmud)	Babilóniai Talmud
6 rend, 63 traktátus	6 rend, 59 traktátus	4 rend + *Nidda* a Tohorot-ból. (Kodasim rendhez nincs.) 39 traktátus	4 rend + *Ber*. a Zeraimból + *Nidda* a Tohorot-ból. 36[,5] traktátus
i.sz. 200 (-220) körül, *R. Jehuda ha-Nászi*	220 után nem sokkal, *R. Ḥijja bar Abba* [??]	lezárva 350-450 közt, *viszonylag kevés szerkesztés*	lezárva 500 körül/után, *Rav Asi* és *Ravina* [?]
A tannaitikus hagyományok gyűjteménye	A Misnából kimaradt tannaitikus anyag gyűjteménye	A *Misna* amórák általi értelmezése, valamint további tannaitikus (→ *barajta*) és amórai hagyományok gyűjteménye	
legrövidebb	*hosszabb*	*még hosszabb*	*leghosszabb terjedelmű*

Palesztinai Talmud és Babilóniai Talmud

Misna	Toszefta	Palesztinai Talmud (Jeruzsálemi Talmud)	Babilóniai Talmud
Zeraim (11 traktátus)	Zeraim (11 traktátus)	Zeraim (11 traktátus)	csak *Berakhot*
Moed (12 traktátus)	Moed (12 traktátus)	Moed (12 traktátus)	Moed (kivéve *Sekalim*)
Nasim (7 traktátus)	Nasim (7 traktátus)	Nasim (7 traktátus)	Nasim (7 traktátus)
Nezikin (10 traktátus)	Nezikin (kivéve *Avot*)	Nezikin (kiv. *Avot*, *Edujot*)	Nezikin (kiv. *Avot*, *Edujot*)
Kodasim (11 traktátus)	Kodasim (kivéve *Tamid*, *Middot*, *Kinnim*)	---	Kodasim (kivéve *Tamid* fele, ill. *Middot*, *Kinnim*)
Tohorot (12 traktátus)	Tohorot (12 traktátus)	csak *Nidda* 4 fejezete	csak *Nidda*

Tohorot rend

- Misna: 12 traktátus (126 fejezet!), *fejezetek száma szerint* elrendezve.
- Toszefta: 12 traktátus, fejezetek száma szerint elrendezve.
- Jeruzsálemi/Palesztinai Talmud: csak 4 fejezet Nidda traktátusból!
- Babiloni Talmud: csak Nidda traktátushoz

Forrás: ’Talmud, Babyilonian’, in *Encyclopedia Judaica*

Kodasim

	Misna fejezetek	***Bab. T. fóliók***	***Misna és BT München 95 kézirat fóliók***	***Jer. Talmud fóliók száma***	
Zevaḥim	14	120	21	–	Animal offerings
Menaḥot	13	110	21	–	Meal offering
Hullin	12	142	25	–	Animals slaughtered for food
Behorot	9	61	13	–	Firstlings (Deut. 15:19 ff.)
Arakhin	9	34	9	–	Vows of valuation (Lev. 27:1–8)
Temurah	7	39	8	–	Substituted offering (Lev. 27:10)
Keritot	6	28	9	–	Extripation (Lev. 18:29)
Me'ilah	6	22	4	–	Sacrileges (Lev. 5:15–16)
Tamid	7	9	4	–	The daily sacrifice (Num. 28:3–4)
Middot	5	–	3	–	Measurements of the Temple
Kinnim	3	–	2	–	The Bird offering (Lev. 5:7 ff.)

Forrás: ’Talmud, Babyilonian’, in *Encyclopedia Judaica*

Tohorot

	Misna fejezetek	***Bab. T. fóliók***	***Misna és BT München 95 kézirat fóliók***	***Jer. Talmud fóliók száma***	
Kelim	30	–	11	–	Uncleanness of articles
Oholot (Ahilot)	18	–	7	–	Uncleanness through overshadowing (Num. 19:14–15)
Nega'im	14	–	7	–	Leprosy (Lev. 13, 14)
Parah	12	–	5	–	The Red Heifer (Num. 19)
Tohorot	10	–	5	–	Ritual cleanness
Mikva'ot	10	–	5	–	Ritual ablution
Niddah	10	73	14	4	The menstruant

Forrás: ’Talmud, Babyilonian’, in *Encyclopedia Judaica*

Tohorot

	Misna fejezetek	***Bab. T. fóliók***	***Misna és BT München 95 kézirat fóliók***	***Jer. Talmud fóliók száma***	
Makhshirin	6	–	3	–	Liquid that predisposes food to become ritually unclean (Lev. 11:37–38)
Zavim	5	–	2	–	Fluxes (Lev. 15)
Tevul Yom	4	–	2	–	Ritual uncleanness between immersion and sunset (Lev. 22:6–7)
Yadayim	4	–	3	–	The ritual uncleanness of the hands
Ukẓin	3	–	2	–	“Stalks”: parts of plants susceptible to uncleanness

FACTSHEET: *Kelim traktátus*

- Rend (*szeder*): *Tohorot* ('tisztaság[ok]', a Misna 6. rendje)
- Traktátus *(maszekhet):* *Kelim* ('edények', a renden belül az 1. traktátus)
- Fejezetek száma: 30
- Fő téma: a rituális tisztátalanság formái; tárolóedények rituális tisztasága
- Tórai források: pl. Lev. 11:29–40 és Num. 31:20.22–23.
- Érdekesség: A Misna leghosszabb traktátusa, eredetileg három egyenlő részre oszthatták. A Toszefta *Kelim*-et ma is fel szokás osztani (*B. kama, B. mecia* és *B. batra*).

Lev. 11:29–40

Vö. múlt heti előadás a kasrut témájáról!

[29]A földön nyüzsgő kisebb állatok közül ezek a tisztátalanok: a menyét, az egér és a
gyíkfélék, [30]a gekkó, a kaméleon, a tarkagyík, a csiga és a vakondok.
[31]Ezek tisztátalanok számotokra a kisebb állatok közül. Aki csak a tetemüket is
megérinti, tisztátalan lesz estig. [32]Tisztátalan lesz minden, amire ezek közül bár-
melyiknek a teteme ráesik: bármilyen faeszköz vagy ruha, bőr vagy zsák, bármilyen
eszköz, amellyel dolgozni szoktak. Vízbe kell tenni, és legyen tisztátalan estig, azután
tiszta lesz. [33]Ha bármely cserépedénybe valami beleesik ezekből, tisztátalan legyen
minden, ami benne van, az edényt pedig törjék össze. [34]Ha az ilyen edényből víz
kerül bármilyen ehető ételre, tisztátalan lesz, és minden ilyen edényben tisztátalan
lesz bármilyen megiható ital. [35]Tisztátalan lesz mindaz, amire ezeknek a teteme
ráesik. Le kell bontani a kemencét és a tűzhelyet is, ha tisztátalanná vált; tartsátok
tisztátalannak!

RUF bibliafordítás: http://szentiras.hu/RUF/

Lev. 11:29–40

Vö. múlt heti előadás a kasrut témájáról!

36A forrás és a vízgyűjtő kút azonban tiszta marad: csak az válik tisztátalanná, aki
abban a tetemükhöz hozzáér. 37Ha ilyeneknek a teteme ráesik bármilyen vetőmagra,
amelyet el akarnak vetni, az tiszta marad. 38De ha vizet öntenek arra, és úgy esik rá
valamelyiknek a teteme, legyen az a mag tisztátalan számotokra! 39Ha elpusztul egy
olyan állat, amelyet különben megehettek, és valaki megérinti annak a tetemét,
tisztátalan lesz estig. 40Aki eszik a teteméből, mossa ki ruháit, de tisztátalan marad
estig; aki fölveszi a tetemét, mossa ki ruháit, de tisztátalan marad estig.

RUF bibliafordítás: http://szentiras.hu/RUF/

Num. 31:20.22–23 („Izrael bosszút áll Midjánon”)

19 Ti pedig maradjatok a táboron kívül hét napig. Mindaz, aki megölt valakit, vagy
megérintett egy elesettet, tisztítsa meg magát a harmadik napon és a hetedik
napon: ti is, meg a foglyaitok is. 20 Tisztítsatok meg minden ruhát, bőrholmit,
kecskeszőrkészítményt és minden faeszközt. 21 Eleázár pap pedig ezt mondta a
katonáknak, akik megjárták a háborút: Ez a törvény rendelkezése, amelyet
megparancsolt Mózesnek az ÚR: 22 Az arany-, ezüst-, réz-, meg a vas-, ón- és
ólomholmit, 23 mindazt, ami tűzálló, tartsátok tűzbe, hogy megtisztuljon, de még
tisztítóvízzel is tisztítsátok meg. Ami pedig nem tűzálló, azt merítsétek
vízbe! 24Ruhátokat is mossátok ki a hetedik napon, hogy tiszták legyetek. Azután
bejöhettek a táborba.

RUF bibliafordítás: http://szentiras.hu/RUF/

A rituális tisztátalanság alapfogalmai

- Rituális tisztátalanság: „a szentség ellentéte”, de önmagában *nem bűn*.
- <u>A tisztátalanság fokozatai</u>:
  - *Avi avot ha-tuma* אבי אבות הטומאה ’a tisztátalanság atyáinak atyja’ *(középkori kifejezés!)*
  - *Avot ha-tuma* אבות הטומאה ’a tisztátalanság atyja’
  - *Rison le-tuma* ראשון לטומאה ’első [szintű] tisztátalanság’
  - *Seni le-tuma* שני לטומאה ’második [szintű] tisztátalanság’
  - *Selisi le-tuma* שלישי לטומאה ’harmadik [szintű] tisztátalanság’
  - *Revii le-tuma* רביעי לטומאה ’negyedik [szintű] tisztátalanság’

  valad ha-tuma ולד הטומאה *’a tisztátalanság gyermeke’*
- A tisztátalanság forrása × átvitel módja × tisztátalanság átvevője = <u>átveszi-e</u>?
- Milyen következményekkel jár a tisztátalanság?

A hétköznapi élet legtöbb szférájában nem jár következménnyel, nem kötelező tisztának lenni!

A rituális tisztátalanság alapfogalmai

- <u>Átvitel módjai</u>:
  - Érintés
  - Felemelés / cipelés
  - Az árnyékában (térben) való tartózkodás (edény, sátor)
  - …

- <u>A tisztátalanság következményei</u>:
  - Tisztátalan pap nem mutathat be áldozatot, nem ehet trumát.
  - Tisztátalan áldozat nem mutatható be, tisztátalan truma nem fogyasztható el.
  - Tisztátalan nővel való közösülés tilos (*karet* büntetés, de gyermek nem *mamzer*).
  - Tisztátalan edényből fogyasztás, stb.

A „kegyesség” gyakori formája a rituálisan tiszta állapotra való ***<u>önkéntes</u>*** *törekvés.*

- <u>A megtisztulás módjai</u>:

Van, amikor tisztulás nem lehetséges. Pl. cserépedényeket össze kell törni.

  - Vörös tehén: a holttesttel érintkező személy megtisztítására.
  - Rituális megtisztulás vízben. Egyes tisztátalanságok esetén: utána áldozat bemutatása *is*.
  - **Mikve** (rituális fürdő) vize: természetes eredetű, min. 40 *szea* térfogatú víz. Személyek (pl. nők, menstruációs időszak végén; betérők) és edények bemerítése – <u>*ma is*</u>.

A rituális tisztátalanság alapfogalmai

- Holttest: *Avi avot ha-tuma* (אבי אבות הטומאה ’a tisztátalanság atyáinak atyja’, középkori kommentátorok által bevezetett kifejezés) — *a halál, mint a tisztátalanság primer forrása.*
- *Avot ha-tuma:* a tisztátalanság eredete, például:
  - *serec* teteme (Lev 11:29-30);
  - emlős teteme (נבלה);
  - ondó;
  - leprás személy;
  - a vörös tehén-szertartásban használt víz;
  - menstruáló nő;
  - aki menstruáló nővel hált;
  - szülő nő;
  - hüvelyi folyásos nő (*zava* זבה);
  - gonorrhoeás (= kankó, tripper) férfi (*zav* זב);
  - egy tárgy, amire egy *zav*, *zava*, stb. ült;
  - aki holttesthez *(avi avot tuma)* ért.
- Ezek tisztátalanná teszik az embert, ha
  - Hozzájuk érünk: pl. *serec*, ondó, aki holttesthez ért… (m*Kel.* 1:1: emeléssel nem)
  - Embert és ruháját, ha emeli: emlőstetem…
  - Érintéssel is, emeléssel is: folyós folyása és ondója és vizelete, menstruációs vér…

A rituális tisztátalanság alapfogalmai

- *Av tuma* embereket és edényeket tesz tisztátalanná.

  → *rison le-tuma* olyan emberek és eszközök, amelyeket *av tuma* tett tisztátalanná.

- *Valad tuma* ételeket és italokat tesz tisztátalanná.

  → *seni le-tuma* olyan ételek és italok, amelyeket *rison le-tuma* tett tisztátalanná.

- *Seni le-truma* a profán (*ḥol*) világban már nem hat, csak a Szent világában → *selisi le-truma*: olyan *truma* étel v. ital, vagy olyan áldozati ételt vagy ital *(kodes),* amely *seni le-tuma*-hoz ért.
- *Selisi le-truma* csak *kodes*-re ha → *revii le-truma*: olyan *kodes* ételt vagy ital, amely *selisi le-tuma*-hoz ért.

A rituális tisztátalanság alapfogalmai

Átterjed-e a tisztátalanság (ha megfelelő az átvitel módja)?
Ha igen, mi lesz belőle?

mire (→) miről (↓)	ember	edény	profán (*ḥolin*) étel, ital	truma	kodasim
avi avot tuma	*av tuma*	*av tuma*	X	X	X
av tuma	*rison le-tuma*	*rison le-tuma*	X	X	X
rison le-tuma	X	X	*seni le-tuma*	*seni le-tuma*	*seni le-tuma*
seni le-tuma	X	X	X	*selisi le-tuma*	*selisi le-tuma*
selisi le-tuma	X	X	X	X	*revii le-tuma*

A rituális tisztátalanság kognitív vallástudományi szemszögből

- Régi felvetés: a rituális szabályok mint „primitív higiéniás szabályok”?
- BT: kulturálisan posztulált állapot, amelynek létrejötte és megszűntetése vallásilag szignifikáns cselekvésekhez (például rítusokhoz) köthető.

Evolúciós pszichológiai magyarázat:

- *Pascal Boyer* hipotézise: velünk született „contagion avoidance system”.
- Ezt a kognitív mechanizmust használják a vallások tisztasági szabályai *is*.
- NB: a rituális szabályok *nem* „primitív higiéniás szabályok”,
  de egy olyan kognitív rendszerre támaszkodnak,
  amely az evolúció során „higiéniai célból” jött létre.

FACTSHEET: *Ukcin traktátus*

- Rend (*szeder*): *Tohorot* ('tisztaság[ok]', a Misna 6. rendje)
- Traktátus *(maszekhet):* *Ukcin* ('szárak', a renden belül az utolsó, 12.)
- Fejezetek száma: 3
- Fő téma: a növények – gyümölcsök, zöldségek – azon részei, amelyek tisztátalanná válhatnak.
- Tórai források: ?
- Érdekesség: A Misna legutolsó traktátusa.

Jacobs, Louis, and David Derovan. Hermeneutics.
Michael Berenbaum and Fred Skolnik (eds.) *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., Macmillan Reference USA, 2007, vol. 9, pp. 25-29.

Kitérő:
R. Jismael 13 hermeneutikai szabálya (מידות)

1. **Kal va-ḥomer:** következtetés az enyhébbről a súlyosabbra.
2. **Gezera sava:** azonos szavak, kifejezések két bibliai versben.
3. **Binyan av mi-katuv eḥad:** következtetés egyetlen tórai versből.
   Binyan av mi-shenei khetuvim: általánosítás két tórai versből.
4. **Kelal u-ferat:** általános majd egyedi → csak az egyedire érvényes
5. **Perat u-khelal:** egyedi majd általános → az általános érvényes
6. **Kelal u-ferat u-khelal:** általános – egyedi – általános → csak az egyedi

Jacobs, Louis, and David Derovan. Hermeneutics.
Michael Berenbaum and Fred Skolnik (eds.) *Encyclopaedia Judaica*, 2nd ed., Macmillan Reference USA, 2007, vol. 9, pp. 25-29.

Kitérő:
R. Jismael 13 hermeneutikai szabálya (מידות)

7. *Kelal se-hu tzarikh li-ferat u-ferat se-hu tzarikh li-khela*
8. *Davar she-hayah bi-khelal ve-yaẓa min ha-kelal lelammed lo le-lammed al aẓmo yaẓa ella le-lammed al ha-kelal kullo yaẓa:.*
9. *Davar she-hayah bi-khelal ve-yaẓa liton to'an eḥad she-hu khe-inyano yaẓa lehakel ve-lo lehaẓmir*
10. *Davar she-hayah bi-khelal ve-yaẓa liton to'an aḥer she-lo khe-inyano yaẓa lehakel-lehaḥmir:*
11. *Davar she-hayah bi-khelal ve-yaẓa lidon ba-davar heḥadash i attah yakhol lehaḥaziro li-khelalo ad she-yaḥazirennu ha-katuv li-khelalo be-ferush*
12. *Davar ha-lamed me-inyano ve-davar ha-lamed misofo*
13. *Shenei khetuvim ha-makhḥishim zeh et zeh ad sheyavo ha-katuv ha-shelishi ve-yakhri'a beineihem*

Ukcin 3,12 – *a legeslegutolsó misna*

Figyeljük meg a nyelvi mintázatot!

משנה מסכת עוקצין פרק ג משנה יב

אמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקדוש ב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עולמות שנאמ' (משלי ח) **להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא** אמר רבי שמעון בן חלפתא לא מצא הקדוש ב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) **ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום**:

Ukcin 3,12 – *a legeslegutolsó misna*

Figyeljük meg a nyelvi mintázatot!

Azt mondta rabbi Jehosua ben Levi: A Szent-áldassék-Ő részesíteni fog minden egyes igaz embert háromszáztíz világban; mert amint meg van írva (Példabeszédek 8,21): „hogy örökséget adjak az engem szeretőknek, és megtöltsem kincstárukat.”

Azt mondta rabbi Simon ben Halafta: Nem talált a Szent-áldassék-Ő más áldástartó eszközt Izrael számára, mint a békét; mert amint meg van írva: (Zoltárok 29, 11): „ Az ÚR erőt ad népének, az ÚR megáldja népét békességgel.”

RUF bibliafordítás: http://szentiras.hu/RUF/

Kreatív bibliaértelmezés

Példabeszédek 8,21

- Kontextus: „[1]Nem kiált-e a bölcsesség, nem hallatja-e szavát az értelem? (…) [12]Én, a bölcsesség, együtt lakom az okossággal, és nálam van a megfontolt tudás. (…) [20]Az igazság ösvényén járok és a törvénynek az útjain, [21]hogy örökséget adjak az engem szeretőknek, és megtöltsem kincstárukat.”

לְהַנְחִיל אֹהֲבַי ו יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא׃

- [hogy] örökül_adni szeretőim[nek] JES és_kincstáraikat megtöltöm
- Két kérdés: (1) Mit jelent a JES? (2) Mi az *örökül_adni* ige tárgya?
- Számértékek: jod = 10, sin = 300 → „310 túlvilág”

Kreatív bibliaértelmezés

Zsoltárok 29,11

- Kontextus: „[1]Dávid zsoltára. Magasztaljátok az URat, ti, mennyei lények, magasztaljátok az ÚR dicsőségét és hatalmát! [11]Az ÚR erőt ad népének, az ÚR megáldja népét békességgel.”

יְהוָ֗ה עֹ֤ז לְעַמּוֹ֙ יִתֵּ֔ן יְהוָ֥ה ׀ יְבָרֵ֖ךְ אֶת־עַמּ֥וֹ בַשָּׁלֽוֹם׃

- <u>Kérdés</u>: mi a kapcsolat a vers két fele között? <u>Válasz</u>: „Az Örökkévaló erőt **ad** a népének”. Hogyan tud adni erőt? Úgy, hogy megáldja. Áldást ad át.
- Észrevétel: *ba-salom* két jelentése: (1) ’a béké-vel’ (instrumentalis).
  (2) ’a béké-ben’ (inessivus) → „béke, mint tok az áldás átadása során.”

Köszönöm egész féléves

megtisztelő figyelmüket,

és viszlát a vizsgán!

Illetve előtte a szövegolvasáson…